

Inhoudstafel

VOORWOORD	XI
WAAROM DIT BOEK OVER HET RECHT VAN DE EUROPESE UNIE?	XV
INLEIDING TOT HET RECHT VAN DE EUROPESE UNIE	XVII
HOOFDSTUK 1. HOE IS DE EUROPESE UNIE GEËVOLUEERD ALS RECHTSSYSTEEM?	1
1.1. DE VERDIEPING VAN HET EUROPEES INTEGRATIEPROCES	2
1.1.1. De eerste initiatieven tot intergouvernementele samenwerking in Europa	2
1.1.2. Oprichting van de Europese Gemeenschappen	4
1.1.2.1. De Verklaring van Schuman en de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal	4
1.1.2.2. De Europese Defensiegemeenschap en de Europese Politieke Gemeenschap	5
1.1.2.3. De Europese Gemeenschap voor Atoomenergie	6
1.1.2.4. De Europese Economische Gemeenschap	6
1.1.3. Van Europese Gemeenschappen naar Europese Unie	7
1.1.3.1. De politiek van de lege stoel en het compromis van Luxemburg	7
1.1.3.2. De Europese Akte: van Gemeenschappelijke Markt naar Interne Markt	8
1.1.3.3. Samenwerking buiten het kader van de Europese Gemeenschappen	10
1.1.3.4. Het Verdrag van Maastricht: een Europese Unie met drie pijlers	11
1.1.3.5. Het Verdrag van Amsterdam: een mislukte poging tot hervorming	13
1.1.3.6. Het Verdrag van Nice en het mislukken van een nieuw verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa	14
1.1.3.7. Het Verdrag van Lissabon: een nieuw hervormingsverdrag	16
1.1.3.8. Een blik op de toekomst: wat is de procedure voor aanpassing van de EU-Verdragen?	16
1.2. DE VERBREDING VAN HET EUROPEES INTEGRATIEPROCES	18
1.2.1. Wat is de juridische procedure voor de toetreding van nieuwe lidstaten tot de Europese Unie?	18
1.2.2. Wat zijn de voorwaarden om toe te treden tot de Europese Unie?	19
1.2.3. De evolutie van het EU-uitbreidingsproces	21
1.2.3.1. De eerste uitbreidingsgolven	21
1.2.3.2. De 'big bang'-uitbreiding	23
1.2.3.3. Uitbreiding naar de Westelijke Balkan en Oost-Europa: perspectieven voor de toekomst	23

1.3. BREXIT ALS EEN BIJZONDERE EPISODE IN HET EUROPEES INTEGRATIEPROCES	25
1.3.1. Hoe kunnen lidstaten uit de Europese Unie treden?	25
1.3.2. Het verhaal van de Brexit	26
1.4. DE EUROPESE UNIE ALS EEN GEDIFFERENTIEERDE RECHTSORDE	30
1.4.1. De eurozone	30
1.4.2. De Schengenzone: een ruimte zonder interne grenscontroles	34
1.4.3. De procedure tot nauwere samenwerking	36
1.4.4. Permanente Gestructureerde Samenwerking	37
1.4.5. Tijdelijke overgangsmaatregelen	37

HOOFDSTUK 2. WAT ZIJN DE BELANGRIJKSTE KENMERKEN VAN HET EU-RECHT? 39

2.1. Meer dan een samenwerkingsverband tussen lidstaten: directe werking en voorrang	40
2.1.1. Hoe verhoudt het EU-recht zich tot het nationaal grondwettelijk recht?	42
2.1.2. Hoe verhoudt het EU-recht zich tot het internationaal recht?	46
2.2. Een rechtsorde gebaseerd op gemeenschappelijke waarden	49
2.2.1. Het beginsel van wederzijds vertrouwen	49
2.2.2. Grenzen aan het beginsel van wederzijds vertrouwen: wat gebeurt er wanneer een lidstaat de waarden van de Europese Unie niet langer respecteert?	51
2.2.2.1. De procedure van artikel 7 VEU: een ultieme stok achter de deur	51
2.2.2.2. Het Europees rechtsstaatmechanisme	53
2.2.2.3. Het financieel conditionaliteitsmechanisme voor de bescherming van de EU-begroting	53
2.2.2.4. Juridische controle op de naleving van de gemeenschappelijke waarden	55
2.3. Een rechtsorde gebaseerd op de bescherming van grondrechten	56
2.3.1. Het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie	57
2.3.2. De toetreding tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	59
2.3.3. De algemene beginselen van EU-recht	61
2.4. Een rechtsorde gebaseerd op loyale samenwerking	61
2.5. Een rechtsorde gebaseerd op gelijkheid tussen staten en burgers	62

HOOFDSTUK 3. WANNEER KAN DE EUROPESE UNIE WETGEVEND OPTREDEN? 71

3.1. Het principe van toegewezen bevoegdheden	72
3.1.1. De verschillende categorieën van EU-bevoegdheden	72
3.1.2. De keuze van de juiste rechtsgrond	75
3.2. De beginselen van subsidiariteit en evenredigheid	77

HOOFDSTUK 4. HOE KOMT HET RECHT VAN DE EUROPESE UNIE TOT STAND?	83
4.1. De instellingen van de Europese Unie	84
4.1.1. Het Europees Parlement	84
4.1.1.1. Samenstelling	84
4.1.1.2. Bevoegdheden	86
4.1.1.2.1. Wetgevende en budgettaire bevoegdheden	86
4.1.1.2.2. Controlerende en adviserende bevoegdheden	87
4.1.1.3. Werkwijze	88
4.1.2. De Europese Raad	88
4.1.2.1. Samenstelling	88
4.1.2.2. Bevoegdheden	89
4.1.2.3. Werkwijze	89
4.1.3. De Raad	90
4.1.3.1. Samenstelling	90
4.1.3.2. Bevoegdheden	91
4.1.3.3. Werkwijze	92
4.1.4. De Europese Commissie	93
4.1.4.1. Samenstelling	93
4.1.4.2. Bevoegdheden	94
4.1.4.2.1. Initiator van EU-wetgeving	94
4.1.4.2.2. Uitvoerende bevoegdheden	95
4.1.4.2.3. Toezichhoudende bevoegdheden	95
4.1.4.2.4. Vertegenwoordigingsbevoegdheid	95
4.1.4.3. Werkwijze	96
4.1.5. Het Hof van Justitie van de Europese Unie	96
4.1.5.1. Samenstelling	96
4.1.5.2. Bevoegdheden	97
4.1.5.3. Werkwijze	98
4.1.6. De Europese Centrale Bank	99
4.1.6.1. Samenstelling	99
4.1.6.2. Bevoegdheden	100
4.1.6.3. Werkwijze	100
4.1.7. De Europese Rekenkamer	100
4.1.7.1. Samenstelling	100
4.1.7.2. Bevoegdheden	100
4.1.7.3. Werkwijze	101
4.1.8. Andere organen en instanties van de Europese Unie	101
4.2. De wetgevingsprocedures van de Europese Unie	102
4.2.1. De gewone wetgevingsprocedure	102
4.2.2. De bijzondere wetgevingsprocedures	107
4.3. De verschillende vormen van EU-recht	108
4.3.1. Overzicht van het primair recht	108

4.3.2. Overzicht van het secundair recht	110
4.3.2.1. Internationale akkoorden	110
4.3.2.2. Autonome rechtshandelingen	111
4.3.2.2.1. Verordening	113
4.3.2.2.2. Richtlijn	115
4.3.2.2.3. Besluit	119
4.3.2.2.4. Aanbevelingen en adviezen	120
4.3.3. Welke andere vormen van EU-recht bestaan er?	120

HOOFDSTUK 5. HOE WERKT DE INTERNE MARKT VAN DE EUROPESE UNIE?	123
5.1. Vrij goederenverkeer	124
5.1.1. De douane-unie	127
5.1.1.1. Verbod van douanerechten en heffingen van gelijke werking als douanerechten	127
5.1.1.2. Het gemeenschappelijk douanetarief	128
5.1.2. Verbod van kwantitatieve in- en uitvoerbeperkingen en maatregelen van gelijke werking	129
5.2. Vrij personenverkeer	135
5.2.1. Vrij verkeer van niet-economisch actieve EU-burgers	136
5.2.1.1. Het recht om vrij te reizen en te verblijven voor EU-burgers	137
5.2.1.2. Het recht om vrij te reizen en te verblijven voor (derdelander) familieleden van EU-burgers	139
5.2.1.3. Het recht op gelijke behandeling bij de uitoefening van het reis- en verblijfsrecht	143
5.2.1.4. Beperkingen aan het recht om vrij te reizen en te verblijven	145
5.2.2. Vrij verkeer van werknemers	146
5.2.2.1. Verbod op discriminatie en belemmeringen	146
5.2.2.2. Uitzonderingen en betrekkingen in overheidsdienst	149
5.2.3. Vrijheid van vestiging	150
5.2.3.1. Verbod op discriminatie en belemmeringen	150
5.2.3.2. Uitzonderingen en uitoefening van het openbaar gezag	152
5.3. Vrij dienstenverkeer	153
5.3.1. Verbod op discriminatie en belemmeringen	154
5.3.2. Uitzonderingen en uitoefening van het openbaar gezag	154
5.3.3. Detachering	155
5.4. Vrij kapitaal- en betalingsverkeer	159
5.4.1. Verbod op discriminatie en belemmeringen	159
5.4.2. Uitzonderingen	160

HOOFDSTUK 6. HOE WORDT DE VRIJE CONCURRENTIE BINNEN DE EUROPESE UNIE GEGARANDEERD?	163
6.1. Wat zijn de regels voor ondernemingen?	165
6.1.1. Mededingingsbeperkende gedragingen	165
6.1.1.1. Kartels	165
6.1.1.1.1. Verbodsprincipe	165
6.1.1.1.2. Sanctie bij een inbreuk op het verbod van artikel 101, lid 1 VWEU	167
6.1.1.1.3. Vrijstelling	167
6.1.1.2. Verbod op misbruik van machtspositie	168
6.1.1.3. Handhaving	170
6.1.2. Structuur van de markt: concentratiecontrole	172
6.2. Wat zijn de regels voor lidstaten?	174
6.2.1. Verbod op staatssteun	174
6.2.2. Toegelaten staatssteun	176
6.2.3. Controle	178
6.2.3.1. Controle van bestaande steun	178
6.3.2.2. Controle van nieuwe steun	178
6.2.4. Terugvordering van illegale steun	179

HOOFDSTUK 7. HOE WORDEN BINNEN DE EUROPESE UNIE RECHTEN BESCHERMD EN GEHANDHAAFD?	181
7.1. Hoe kan er worden opgetreden tegen EU-lidstaten die het EU-recht schenden?	184
7.1.1. Informele procedures: SOLVIT en EU Pilot	184
7.1.2. Directe procedure tegen EU-lidstaten: beroep wegens niet-nakoming	185
7.1.2.1. Precontentieuze fase: de start van het inbreukdossier	185
7.1.2.2. Contentieuze fase: procedure voor het Hof van Justitie	186
7.1.2.3. Wat zijn de gevolgen van een veroordeling door het Hof van Justitie?	186
7.1.2.4. Financiële sancties	188
7.1.2.5. Bijzondere procedure: niet-omzetting van een wetgevende richtlijn	189
7.1.2.6. Voorlopige maatregelen	189
7.1.3. Indirecte procedure: prejudiciële interpretatievraag	190
7.1.3.1. Verwijsrecht	192
7.1.3.2. Verwijsplicht	193
7.1.3.3. Rechtskracht van het prejudicieel arrest van het Hof van Justitie	194
7.1.4. Niet-contractuele aansprakelijkheid: schadevergoeding door een fout van een EU-lidstaat	195
7.2. Hoe kan er worden opgetreden tegen beslissingen en nalatigheden van EU-instellingen?	197
7.2.1. Directe procedures tegen EU-instellingen: beroep tot nietigverklaring, beroep wegens nalaten en beroep tot schadevergoeding	198

7.2.1.1. Beroep tot nietigverklaring	198
7.2.1.2. Beroep wegens nalaten	201
7.2.1.3. Niet-contractuele aansprakelijkheid: schadevergoeding door een fout van de Europese Unie	201
7.2.2. Indirecte procedure: prejudiciële geldigheidsvraag	202

HOOFDSTUK 8. HOE TREEDT DE EUROPESE UNIE OP IN DE WERELD?	205
8.1. Het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid	206
8.2. De plicht tot samenhang en loyale samenwerking	208
8.3. De externe vertegenwoordiging van de EU: <i>who do I call if I want to speak to Europe?</i>	209
8.4. De instrumenten van het externe beleid van de EU	210
8.4.1. Beperkende maatregelen (sancties)	210
8.4.2. Unilaterale handelsmaatregelen	212
8.4.3. Internationale akkoorden	212
Bijlagen	217